

ר' חייא קמייתא - מודה במקצת / ג.

תוכן

- א. שיטת רש"י
- ב. שיטת הרשב"א והרבינו קרשקש
- ג. שיטת התוספות
- ד. הסברי האחרונים בשיטות הראשונים לעיל

בגמ' (ג.) כתוב: "מפני מה אמרה תורה מודה במקצת הטענה ישבע, חזקה אין אדם מעיז פניו בבעל חובו". ולכאוי' הסברא נותנת שהדין הוא שיפטר, וצ"ע וביורור למה מעיקרא מתחייב. ונחלקו בזה הראשונים, נביא את שלוש השיטות המרכזיות בעניין.

א. שיטת רש"י

רש"י (ד"ה מפני מה אמרה תורה) כתב, וז"ל: "ולא חשבו כמשיב אבידה לפטרו שלא כפר בכולו". מפשט דברי רש"י משמע שמחשיבים אותו כמשיב אבידה ויהיה פטור מדאורייתא, אך אנו מחייבים שבועה בגלל החזקה.

אך דברים אלו צריכים עיון, שהרי **ברש"י** לקמן (ד' ד"ה אינו אלא) משמע דהפטור במשיב אבידה הוא תקנת חכמים, שהרי כתב: "וחכמים פטרו את משיב אבידה מן השבועה דתנן המוצא את המציאה לא ישבע". וכך כתוב **בגמ' בגיטין** (נא:), "וכי לית ליה תקנת חכמים דהמוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון עולם", ובסוגיא שם הראשונים למדו שיפטר מדין מיגו דכופר הכל.

1. מדין מיגו דכופר הכל

תוס' רבינו פרץ - הסביר בדברי רש"י וכך כתוב בתוס' אצלנו, שמדובר ב'מיגו דאי בעי כופר הכל מידי דהוה משיב אבידה¹.

על פי הרבינו פרץ יובנו דברי רש"י, דהפטור פה הוא משום מיגו ולא דין דאורייתא חדש, דבאמת במשיב אבידה פטור מדרבנן, והפטור במודה במקצת ובמשיב אבידה הוא מדין מיגו דכופר הכל קמ"ל דבמודה במקצת חייב שבועה דאין אדם מעיז וכו', וכך גם איתא בריטב"א. (שיטה זו תורחב לקמן).

2. משיב אבידה

אך בפני **יהושע** כתב שרש"י במכוון לא כתב מיגו, וזאת כי סובר כשיטות דמיגו לא פוטרת משבועה, אך משיב אבידה עדיפא. וכך איתא **בשטמ"ק** שם, וז"ל:

¹ וכך איתא **בגמ' כתובות** (יח:): ובתוס' שם דהטעם דפטור משום מיגו דמשיב אבידה, אך ברש"י שם לא כתוב כך אלא מדין רגיל של משיב אבידה, וצ"ב.

"אין לפרש לפטריה במיגו דמצי למכפר דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה אבל יש לפרש לפטריה משום דמשיב אבידה הוא".

בפני יהושע כתב להבין מדוע משיב אבידה יותר חזק ממיגו לענין פטור משבועה, ולמה רש"י כתב דווקא משיב אבידה ולא כתב מיגו. ולכאוי' ההסבר הוא שבמשיב אבידה היה יכול לפטור את עצמו לגמרי ע"י שתיקה ועכשיו מתחייב לשלם חצי, דבר זה עדיף ממיגו רגיל דבטענה שטוען עכשיו הוא נפטר לחלוטין ואף יש תובע שיתבע ממנו, ועל כן משיב אבידה הוי הוכחה חזקה יותר לכך שאינו שקרן.

עוד הסבירו האחרונים², שבמודה במקצת עיקר חיוב שבועתו הוא מפני ה'רגליים לדברי', וחיישין לשקר, אך במשיב אבידה לא אמרינן שע"י הודאתו יש רגליים לכך שהוא משקר.

בברכת שמואל (סי' ד, א) מובא אותו רעיון בדרך אחרת, דבמודה במקצת ההודאה מחזקת את טענת התובע, אך בהודאה של מוצא אבידה זה לא קשור לתובע אלא מעצמו הוא מודה.

יסוד שיטה זו דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה, נמצאת בדברי הר"י **מיגאש** בשבועות (מה: ושם הוא מוכיח מסוגיין דבמודה במקצת אפילו שיש לומר מיגו בכל זאת נשבע.

והראשונים מקשים, שהרי זו היא עיקר קושיית רבה שיפטר, (ותירצו שאין מיגו משום דחזקה אין אדם וכו'). אלא צריך להבין את הפשט בדברי הר"י מיגאש שמקשים שיפטר מדין משיב אבידה (כדברי רש"י) שהרי מיגו בדרי"כ פוטר משבועה למה הכא חייבהו. ומשני חזקה אין אדם וממילא לאו משיב אבידה הוא.

3. הפה שאסר הוא הפה שהתיר

בפשטות היה ניתן לומר שאין מדובר פה כלל במיגו אלא שמדובר ב'הפה שאסר הוא הפה שהתיר'. דהרי כל עיקר חיוב שבועה נובעת ממה שהודה, וממילא יהא נאמן לפטור עצמו משבועה על היתר, אך לפי זה מה תירץ רבה שחזקה וכו' הרי זה לא יועיל מול 'הפה שאסר' מכיון שזהו רמה אחרת של הוכחה, דין החזקה לא מתנגד ולא דוחה ליסוד הפה שאסר על עצמו. ואולי זה יוכיח שאין כאן כלל את הדין של 'הפה שאסר' כיוון שמה שאוסר אינו מה שמתיר, כדוג' הגמרא בכתובות דאומרת אשת איש הייתי וגרושה אני, זה אותו חפצא בניגוד לכאן שזה חוב אחר.

יש שניסו לבאר עפ"י החקירה של **המחנה אפרים** (איסו"ב סי' יח, יז) שחוקר האם הפה שאסר הוא מדין מיגו דאי בעי שתיק או שזה סוג של נאמנות מחודשת.

ולפי זה נוכל להסביר את הגמ', דלצד של נאמנות מחודשת שנאמן להיפטר משבועה דכיון דאין לנו חזקת איסור אלא על פיו נאמן הוא להתיר מה שעשה. וכאן הרי האמנו אותו על החמישים ונתנו לו נאמנות עליהם ממילא נאמין לו אף על האחרים, וזה אינו כחפצא אחרת מכיוון שנחייבו שבועה על ה'רגליים לדברי' שיצר לעצמו עפ"י הודאתו, ומכיוון שעל ידו חשש זה נעשה יהיה לו נאמנות אף להיפטר ממנו בלא שבועה, עונה רבה דיש כאן חזקה דאין אדם וכו' ולא נביא לו נאמנות [כך מובא בגרש"ר סי' מ"ג].

עד כה הסברנו בשיטת רש"י שלוש כיוונים: א. דין מיגו דכופר הכל. ב. סברא של משיב אבידה ג. סברא של הפה שאסר הוא הפה שהתיר.

² עי' קהילות יעקב ב"ב (סי' כד).

ב. שיטת הרשב"א והרבניו קרשקש

הרשב"א - משיב אבידה פטור מדאורייתא, וקושיית הגמ' שכל מודה במקצת הוא כמשיב אבידה.

הרבניו קרשקש (גיטין נא): כתב וז"ל:

"ויש מפרשים דהא לא בעי דליתני כעין משיב אבידה דדינא הוא במודה במקצת יהא חייב משום דאיכא רגלים לדבר שאין חברו תובעו בשקר כיוון שהודה במקצת טענתו ולפיכך פירשו בהך מודה במקצת אמאי חייב ואינו פטור משום מיגו דכופר הכל דהא מיגו דאורייתא הוא".
 וכעין זה כתוב **בתוס'** (ד"ה מפני מה), "פירוש יהא נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל". וללא קשר למשיב אבידה.

שיטת הרשב"א והרבניו קרשקש היא, דהפטור של משיב אבידה הוא מדאורייתא רק שיש הבדל בטעם הפטור. לרשב"א צ"ל דבמודה במקצת החיסרון הוא ההודאה לטענת התובע והיא המחייבת אותו אך במשיב אבידה שאינו מודה לטענת התובע, שהרי אין פה טענה ואינו מודה במקצת פטור, והפטור לאו מטעם מיגו הוא.

לפי זה הרשב"א יסביר שמודה במקצת זה לא מודה בטענה אלא מכחיש את הכנגדו ומתחייב בפני"ע. וממילא שאלת הגמ' שנשווה בין משיב אבידה למודה במקצת ששניהם יפטרו, כיון שאינו מודה לשני אלא נותן מתנה ואין כאן הודאה כלל. עונה הגמ' חזקה אין אדם, זו השתמטות, מובן שההודאה במקצת היא הודאה ביחס לטענת השני, והיא המחזקת את טענת התובע ולכן חייב שבועה. אבל במשיב אבידה זה לא הודאה כיון שלא טוענים כלפיו משהו.

רבניו קרשקש כתוב שמודה במקצת זה לא שמחייב את עצמו אלא שאנו חוששין לשקר כיון דאיכא רגלים לדבר לטענת התובע, שאינו תובעו בשקר. ולכן הנתבע צריך להישבע להוכיח שחייב רק מקצת. וזו הסיבה שמשיב אבידה פטור כיון שאין רגלים לדבר שאינו משקר שהרי המשיב אבידה השיב בלי טענה ותביעה כנגדו. ובמה שהמאבד טוען יותר הווי ככופר בכל.

רבניו קרשקש שואל שהרי ברור שמודה במקצת הוא מודה בטענת הכנגדו ואינו דומה כלל למשיב אבידה, וזאת כי מבין שמודה במקצת מודה לטענה. ולכן אינו דומה למשיב אבידה כיון שאין שם טענה ורגלים לדבר. לעומת מודה במקצת, דהודאתו לטענה היא גופא רגלים לדבר.

שאלת הגמ' לפי זה שמודה במקצת יהיה חייב מדין מיגו, ועונה הגמ' שמיגו דהעזה לא אמרינן. אך מבין הוא שישוד דין מודה במקצת זהו ההודאה לטענה שגורמת רגלים לדבר, ומשיב אבידה פטור כי אין רגלים לדבר ולא כי אין הודאה דלא צריך מעשה הודאה.

וזה לעומת הרשב"א שישוד מודה במקצת זה מעשה הודאה כנגד הטענה מול משיב אבידה שאין מעשה הודאה אלא מתנה.

ג. שיטת התוספות

בדברי **התוס'** בסוגיין משמע לכאורה בפשטות שיהא נאמן במיגו דכופר הכל, ותירוץ הגמ' הוא מיגו דהעזה, וקשיין דבריו:

א. מנין מצינו שהתורה חייבה כופר הכול בשבועה.

ב. ועוד הרי ידענו מראש על קיומו של פסוק 'כי הוא זה', מה השתנה? הרי הוא לא הודה במקצת אז מדוע לחייבו.

ג. קשה מסוגיית 'הני עיזי דאכלו חושלא' (ב"ב לו:): דהתופס עיזים של חברו נאמן לומר שאכלו עד כדי דמיהן במיגו דאמר לקוחין הן בידי דזה הווי העזה, ומוכח מכאן דאמרינן מיגו דהעזה. כך שאלו הראשונים שם. ומתמצים, דיש הבדל בין מיגו דהעזה דממון למיגו דהעזה לענין פטור משבועה דבזה לא מהני.

בסברתם ניתן לומר:

א. ה"ן כתב שם דמיגו דהעזה הווי מיגו גרוע ולא אלס לאפטורי משבועה אך בכ"ז להחזיק הוא מספיק. דהיינו דמהני לאוקמי הנהו עיזי ברשותא דמאן דתפיס. **בקצה"ח** (פב, יד) הקשה על ה"ן מדברי **הרא"ש** בשבועות (פ"ז, ג) שהוא הקשה על ה"י מיגאש שאמר דמיגו לאפטורי משבועה לא אמרינן. ושואל הרא"ש, וז"ל:

"ודבריו אינם מובנים לי כיוון דמיגו דאורייתא הוא מה לי ממון ומה לי שבועה, אטו שבועה לאו ממון הוא, דזימנין דלא בעי אישתבועי וקיהיב ממונא".

משמע, שאין מקום לחלק בין ממון לשבועה והווי מיגו גרוע, ואיך מהני בממונא לאחזוקי עיזי. ולכאוי עדין יקשה על התוס' שאמר שיהא נאמן במיגו. ואולי כך יסברו השיטות ברש"י שאמרו שכן אמרינן מיגו לאפטורי משבועה.

ב. **הרבינו יונה** ב"ב (קכח). הסביר, במציאות במיגו לגבי שבועה אינו מעיז אך גבי ממון מעיז, וכ"כ **בשעה"מ** (כללי מיגו אות ד) דמשום הנאות ממון מעיז.

ג. **התומים** (כללי מיגו פ"א) כתב דאין כלל בדבר הזה, חלק מהאנשים מעיזים וחלקם לא, ובכל מיגו דהעזה ישנו ספק. ולכן בממון מהני מכיון שלא נוכל להוציא ממון מספק אך חיוב שבועה שהיא גופא להוציא מספק א"כ בספק מיגו לא יפטור משבועה.

ד. האחרונים תירצו דבשביל להפטר מממון מספיק כוח הטענה אך לענין שבועה צריך הוכחה ובירור, (הגרש"ש סי' ה, קוב"ש ח"ב, סי' ג, כב).

בתוס' הרא"ש מוכיח שכופר הכל חייב בשבועה מכל שכן ממודה ממקצת, שאם במודה במקצת חייב בשבועה כ"ש שבטענה היותר חלשה יתחייב שבועה, וצ"ע דמהיכי תיתי הרי אין מחייב כלל. אין לתובע שום הוכחה להוציא ממני כסף.

אלא צ"ל שסיבת השבועה בתוס' היא ההעזה היינו דצריך להוכיח שאיך שקרן, בית הדין מקבל את טענת התובע ואתה צריך להוכיח שהוא משקר, מכיוון דחזקה אין אדם תובע אלא אם יש לו. ולזה יספיק ההעזה במקום שבדרך כלל אינו מעיז.

התוס' ששאל שכופר הכל לכאוי יפטר, מבין הוא שעצם הטענה שכנגדו היא המחייבת, ולכאוי לא יהיה הבדל בין מודה במקצת לבין כופר הכל והטענה שכנגדו תחייבהו. ועונה שאכן יש גזה"כ שרק במודה במקצת חייב. אך לפי הרשב"א והרבינו קרשקש לעיל קושייתו כלל אינה קשה דהרי לשיטתם נצרכת ההודאה לטענת התובע ע"מ להתחייב, ובכופר הכל אין טענת התובע כנגד הנתבע וכו'. אלא בוודאי ההבנה בתוס' שאנו חוששין שהוא חייב בכל, עקב ההודאה שלו במקצת ולכן משביעין אותו בכל, ועל כן גם נחשוש שמא בכופר הכל יש פה חשש שחזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו.

התוס' מנסים לתרץ ולומר, שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו בדרך כלל, אך אם מעז אזי יתחייב בשבועה דאורייתא, אך דוחה זאת מהראיה מבנו וכו' שאז פטור גם אם מעיז³.

מתרץ התוס' - גזה"כ מהפסוק 'כי הוא זה', שדווקא במודה במקצת חייב אך לא בכופר הכל. ומוסיף התוס' הרא"ש, שבמודה במקצת שחייב לו ממון אגב הממון שחייב יש גלגול שבועה אבל כופר הכל נסתלק ממנו לחלוטין. ולכן במודה במקצת שוודאי יש חוב וטענת התובע מבוססת נחייבו שבועה, אך בכופר הכל שאין טענה מבוססת לא נחייבו שבועה.

לפי"ז כשתירצנו ברש"י לעיל כמה סברות בד"ן זה:

א. מיגו דהוה משיב אבידה - מיגו פוטר משבועה.

ב. הפני יהושע - מיגו אינו פוטר משבועה אלא:

1. המיגו הוא חזק מכיון שבטענה שהיה יכול לטעון היה מרוויח יותר.

2. קהילות יעקב (ב"ב סי' כד) - דבמשיב אבידה אין רגלים לדבר כר' קרשקש.

וקשה, שהרי רש"י בב"ק (קז.). גבי כופר הכל מפקדון כתב שחייב ומוכח שסובר כפירוש התוס' שהחוב אינו נובע מההודאה כרשב"א וכו' קרשקש. אלא עצם החיוב במקצת מחייב שבועה על השאר ולכן היכא דמעיז ישבע אפי' בלא הודאה. ועוד קשה על רש"י שמשמע שמשיב אבידה פטור מדברגן ולפי סברות אלו פטור מדאורייתא.

אלא וודאי אמרינן מיגו בכל מקום כמו דאיתא בקצוה"ח (סי' פב) לקמן. אך אם לא נאמר כך אולי יהא מקום להסביר ברש"י כסברת הברכ"ש (סי' ד, א) מכיוון דהודה מעצמו אין בזה סיוע לתביעה שהרי אינו מודה לתביעה, וממילא נוכל להסבירם שפה זה מיגו שונה, כסוג של הפה שאסר ובדין נאמנות כמחנ"א.

ד. הסברי האחרונים בשיטות הראשונים לעיל

הקצות החושן (לד, ד) - מביא את שיטת המהר"י בן לב שכל הודאת בעל דין בנויה על התחייבות חדשה ועצמית של בעל הדין כמתנה. ומאידך שיטת הקצוה"ח אמרינן שזהו נאמנות שנותנים לבע"ד לגבי עצמו.

ושואל הקצוה"ח, וז"ל:

"ועוד מוכרע בדבר מדין מודה במקצת דחייבה התורה שבועה, ואילו היה כופר בכל בפני בית דין אלא שאומר אעפ"כ אני מחייב עצמי בפניכם בחמישים זוז ודאי אין בזה חיוב שבועה, ועיקר חיוב השבועה במודה במקצת משום שהודה במקצת התביעה ומשום הכי הטילה התורה שבועה על השאר, אבל אי נימא דאין נאמן כלל ולא מתורת חיוב אין בזה דין מודה במקצת וזה ברור".

א"כ, שואל הקצוה"ח כמה שאלות:

³ רש"י בב"ק (קז.) אומר שהיכא שמעיז חייב מדאורייתא בכופר הכל בפיקדון, כיון שלא עשה לו טובה כמו בהלוואה ולכן לא יתחייב. אך התוס' שם חולקים ואומרים שגם בפיקדון אין העזה ויתחייב כיון שחברו מכיר בשקרו. אך כשלא מכיר בשקרו כטענת נאנסו בפיקדון יתחייב שבועה דאורייתא.

א. אם הודאת הבע"ד זה התחייבות כמהר"י בן לב, ההודאה אינה קשורה כלל לטענת התובע אלא הוא ככופר הכל ממילא ההודאה היא מחמת עצמו ואיך יתחייב שבועה.

ב. תביעת התובע לא הוכחה בחלקה כלל, כיון שלא זכה ע"י תביעתו אלא ע"י שהודה לא. ועונה הקצוה"ח, דמודה במקצת לא גרע מברי ושמא, דכיוון שההודאה באה ע"י שתובע אנו אומרים שטענתו הוכחה במקצת כפי שמצינו בברי ושמא.

אך בקהילות יעקב (ב"מ סי' ו) כתב להסביר שכאן הוא בפירוש מודה לטענה אע"פ שהוא חייב מדין התחייבות יש כאן בכל זאת מעשה הודאה.

וזהו לכאוי המחלוקת של הרבינו קרשקש והרשב"א:

הקצוה"ח יסבור כרבינו קרשקש שע"י ההודאה איכא רגלים לדבר, וזה נכון רק אם ההודאה באה על הטענה אבל אם מודה שלא מחמת הטענה אין כאן כלל רגלים לדבר, ולכן הקשה על המהר"י בן לב שההודאה היא מעצמו ולא מהטענה.

ולשיטת הקה"י הנ"ל נראה לומר בשיט' הרשב"א – מעשה ההודאה הוא המחייב וכיון שאינו כופר בקיום החוב אלא בסכום, לכן אע"פ שאינו נאמן אלא מתחייב הרי הוא מודה ומעשה זה הוא המחייבו. לפי הרשב"א יוצא כמהר"י בן לב שהתחייבות זה מעשה וזה כהודאה במקצת, מכיון שרואה זה כעצם המעשה. אך לר' קרשקש זה כלל לא מעשה אלא נאמנות לקבל טענת השני וזה כנאמנות דאיתא בקצות וכו'.

אך לשיטת התוס' שהשבועה נובעת מחשש כתוצאה מהחוב של התביעה ולא בגלל ההודאה עדין יקשה הקצות על המהר"י בן לב כיון שאין החוב חלק מטענת התובע אלא התחייבות חדשה וכאילו כפר הכל, ולכן לא מובן למה ישבע.

[דברים אלו ברורים, אך עדין צריך עיון בקצוה"ח (ג, א) דכתב שהודאה המחייבת כהודאת בע"ד היא נחשבת כהודאה במקצת, אך אם זה לא מחייב אותו אינו נידון כמודה במקצת, אך אצלנו רואים שהקצות מדבר על נאמנות ולא על התחייבות ממון בבית הדין, וצ"ע].